

ПРЕДМЕТ НА СЧЕТОВОДСТВОТО

„В действието е началото на битието”

Гьоте

Всяка научна дисциплина има свой предмет. С определянето му отговаряме на въпроса за какво се създава счетоводна информация. Има различни мнения за предмета при различните автори. Като организирана информационна система **предметът обхваща дейността на предприятието, която е съвкупност от различни, но свързани помежду си стопански операции и процеси.**

В широк смисъл на думата предмет на счетоводството е капитала в неговото изменение, който се проявява в два аспекта. Като конкретни имуществени стойности – актив и техните източници – пасив.

Професор Д. Добрев² определя капитала на микро и макро равнище. В първия случай той има по-тесен смисъл “като съвкупност от продуктивни средства, предназначени за създаване на нови блага”. Във втория той има по-широк обхват на “съвкупен израз на всички средства, които стопанския субект притежава и които са предназначени за консумативни цели”³

В тесен смисъл предметът включва:

1. Имуществото на предприятието, разглеждано като активи и пасиви.

Под имущество стопанската наука разбира количеството материални и правни блага, с които разполага едно лице.

² Добрев Д., Систематичен курс по счетоводство, С. 1945г.

³ Добрев Д., Систематичен курс по счетоводство, С. 1945г.

Имуществото може да служи за двойка цел: за непосредствени лични цели (индивидуално имущество), домакинско и за добивни стопански цели, в който случай то се нарича капитал. Имуществото което се използва за консумативни цели не може да се нарече капитал т.е. то е капитал когато се използва за стопанско придобивни цели.

Капиталът е отражение на самото имущество, което по състав показва конкретни форми (сгради, машини, материали, парични средства и др.)

2. Кръгооборот

Кръгооборотът на имуществото, преминава през различни фази:

Парична – материална(средства на труда, предмети на труда и работна сила) – производствена – стокова – парична

П – М – Пр – С – П'

Всеки кръгооборот започва с определена сума парични средства, необходими за снабдяване със средства на труда (сгради, машини, транспортни средства и др.); предмети на труда (материали, суровини). Те заедно с работната сила са елементите на производството (производствената фаза). Произведените продукти на труда (готова продукция) са предназначени за реализация (стокова форма). след продажбата отново се получават пари, този път увеличени пари (пари прим). Предметът на счетоводството е свързан следователно с определени обекти, а именно:

- стопански средства (актив)
- източници на средства (пасив)
- стопански операции и процеси
- чужди средства и условни активи и пасиви

1. СТОПАНСКИТЕ СРЕДСТВА – СЪЩНОСТ И КЛАСИФИКАЦИИ

Те образуват т.нар. активи и пасиви и се намират в постоянно движение и изменение в резултат, на което се добавя определена стойност.

Съгл. ЗС чл.14 „Активите и пасивите се класифицират и представят във финансовите отчети при условията и по реда на приложимите счетоводни стандарти”. Съгласно общите разпоредби на МСФО **активът** е придобит и контролиран от предприятието ресурс в резултат на минали събития, от който се очаква и бъдеща икономическа изгода.

Класификацията може да бъде извършена от различни гледни точки.

1. Според продължителността на употреба

- а) **нетекучи (дълготрайни)** – те участват продължително време в производствения процес и икономическата изгода от тях се черпи за период над 12 месеца.
  - *дълготрайни материални* – те включват: земи, дълготрайно биологични активи (гори, трайни насаждения, продуктивни и работни животни) сгради, машини, съоръжения, оборудване, транспортни средства, офис обзавеждане, библиотечни фондове, активи в процес на изграждане.
  - *нематериални активи* – те нямат материален характер и са продукти на интелектуалния човешки труд. Към тях се отнасят: продукти от развойна дейност (те имат веществена форма); права върху индустриална собственост (търсене и проучване на подземни богатства, концесия за ползване на пътища, минерални и енергийни ресурси, пристанища, води и др.); права върху интелектуална

собственост (патенти, авторски права, лицензи, търговски марки, Ноу – хау).

- *финансови дълготрайни активи* – те не участват в текущата дейност, но носят на предприятието права за получаване на доходи под формата на дивиденди, лихви и др. Те включват: съучастия (дялове и съучастие в капиталите на др. капиталови предприятия). В зависимост от стойността на инвестицията съучастие е: контролно – предприятието инвеститор придобива над 50% от капитала (акциите или дяловете), както и от органите на управление; значително – инвестицията е над 20% от капитала и от управлението, но няма право на контрол като контролното участие; малцинствено – инвеститорът придобива под 20% от капитала и гласовете в управлението, но няма право на контрол; дъщерно предприятие – то инвестира от нетния си резултати и нетните активи, която част не се притежава от предприятието майка т.е. това предприятие се отнася към малцинственото участие.

В условията на пазарна икономика като форма на съучастие е и смесеното предприятие. При него две или повече предприятия се договарят да извършват стопанска дейност, която се контролира съвместно. Възможно е освен съдружник и едното предприятие да е инвеститор и да участва само в контрола или само в дейността на смесеното предприятие.

- б) **текущи (краткотрайни)** – те се възстановяват отново в парична форма за период до 12 месеца, което определя начина и времето за отчитане икономическата изгода от тях.

- краткотрайни

Те са със значителен дял, но участват еднократно в производствения процес и пренасят изцяло стойността си в себестойността на продукта или услугата. Към тях се отнасят: материални запаси, краткосрочни вземания, краткосрочни финансови активи, парични средства.

2. *Според формата на въплъщение*

- а) **материални** – имат материално веществен характер – сгради, машини, транспортни средства и др.
- б) **нематериални** – нямат веществен характер (с изключение на продукти от развойна дейност)
- в) **парични средства** – пари в касите, в безсрочни и срочни депозити, парични еквиваленти (напр. чекове и др.) в лева и във валута.
- г) **ценни книжа и съучастие** – акции и облигации със срок до 12 месеца.
- д) **вземания** – те са производна форма и включват вземания срещу продадени активи на други лица (стоки, продукция, услуги и др.). Тук става дума за трансформация на средства, предадени са едни и се очаква да се получат други (парични).
- е) **неразпределени разходи** – извършени разходи през отчетния период (предплатени наеми и др.) приходите, от които ще се получат през следващия отчетни периоди.

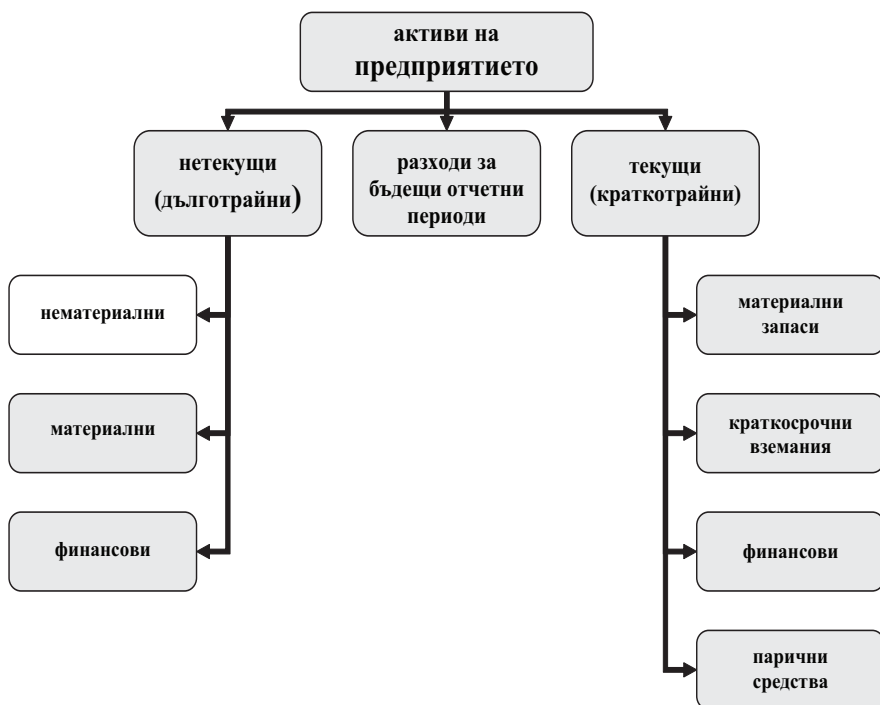
3. *По степен на ликвидност*

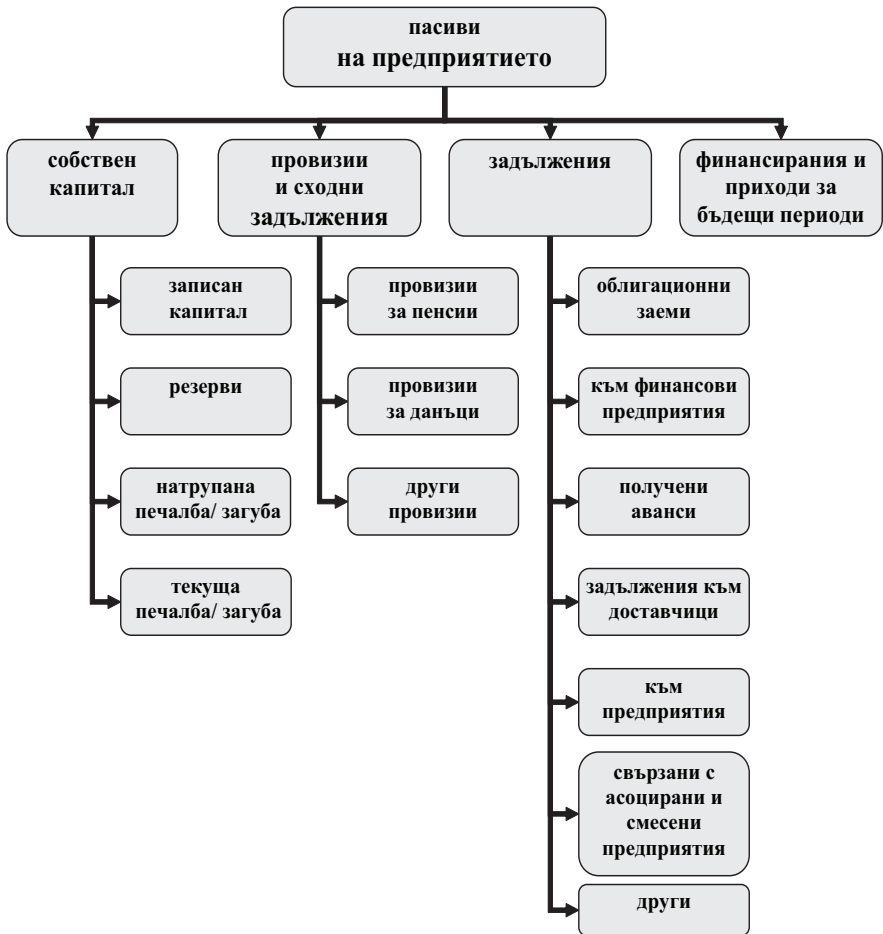
Ликвидността отразява възможността на активите да се превръщат в парични средства или в парични еквиваленти.

- а) **бързо ликвидни** – те са краткотрайни активи и според същността си те се превръщат многократно в парична форма и отново се включват в дейността на предпри-

чтието под формата на материали, ценни книжа за търгуване и др.

- б) **бавно ликвидни** – това са дълготрайните активи, чиято стойност се възстановява бавно, качествата им постепенно намаляват

2. ИЗТОЧНИЦИ НА СРЕДСТВА – ПАСИВ

Капиталът в своята двuasпектна форма включва конкретни средства (актив) и източниците на тези средства (пасив).

Основна част от пасива заема капитала. От гледна точка на формата на собственост той може да бъде класифициран:

1. Собствен – стойностен израз на собствените средства. Той е израз на финансовата мощ на предприятието.

МСФО определят капитала като разлика между остатъчната стойност на активите и неговите задължения.

Собствения капитал не е еднородна категория и включва:

- а) записан – това е изискуемия се капитал, който съгласно ТЗ трябва да бъде регистриран като акционерен (АД) – номиналната стойност на акциите и дружествен (ООД) – парична форма на дяловете. Той е гаранция пред кредиторите. За АД минималния размер на капитала е 50000лв., а за ООД 2лв. Всяка промяна на капитала подлежи на регистрация, която се оповестява.
- б) резерви – създават се за посрещане на рискове и загуби, чрез отчисления от печалбата, преди разпределението ѝ за дивиденди. Тези резерви са целеви, като елемент на собствения капитал; премии от емисия; преоценъчни – при преоценка на активи и задължения, когато справедливата стойност е по висока от отчетната.
- в) финансов резултат – той може да бъде печалба или загуба. печалбата отразява получените в повече средства от инвестираните или превишение на приходите над разходите. когато сумата на разходите е по-голяма от тази на приходите, резултатът е загуба. тя намалява икономическата изгода (намаление на активите). От

друга страна тя се явява коректив на капитала (намалява го). Загубата може да бъде компенсирана с неразпределена печалба от минали години (ако има такава); с резервите; със записания капитал (които са части на собствения). Тя показва, че предприятието е намалило собствения и е корективна статия (намаляваща), затова се записва с отрицателен знак (-).

2. Привлечен капитал (пасив) – това са привлечени средства от други предприятия за различни периоди. Ако се използва критерия изискуемост те могат да се разделят на:

- а) дългосрочни – те са със срок на погасяване над 12 месеца и включват:
- банкови заеми
  - облигационни заеми
  - търговски заеми – когато заплащането на доставката е със срок над една година
  - задължения към свързани предприятия – дъщерни, асоциирани, с малцинствено участие
  - финансираня – безвъзмездно получени средства от държавата, общините, предприятия, частни лица под формата на дарения и правителствена помощ (дотации и субсидии).
  - приходи за бъдещи отчетни периоди – те са постъпили през отчетния период, но разходите ще бъдат извършени през следващи отчетни периоди и не участват във формирането на финансовия резултат. те отразяват задължение на предприятие да предостави в бъдеще някакъв актив (дълготраен, краткотраен, услуга). Това са приходи от наеми, от такси за обучение и др.

- б) краткосрочни – те са привлечени средства от други предприятия и се дължат в рамките на една година. те включват:
- краткосрочни задължения – към банки, доставчици, клиенти, персонал, бюджета, осигурителни организации, по получени търговски кредити и др.
  - финансираня – чрез тях се финансира текущата дейност
  - приходи за бъдещи отчетни периоди – в резултат на извършваните операции и капиталовия кръгооборот, като обект на счетоводството. Стопанската операция отразява изменението на активите и пасивите – средства и източници през отчетния период (01.01 – 31.12).

От гл.т. на оборота на капитала стопанските операции и процеси се групират във:

- материална фаза на инвестиране (снабдяване)
- производствена фаза – извършване на разходи за материали, труд
- фаза обръщение (реализация) при нея стоковата форма се превръща в парична
- фаза разпределение – финансовият резултат (печалба) се разпределя като една част се инвестира.

Една част от активите имат условен характер и не променят стойността на средствата (имууществото). Такива са материални и нематериални активи под наем, обезпечения срещу получени заеми (движимо и недвижимо имущество); приети за съхранение активи.

Условните задължения могат да бъдат под форма на поети гаранции, поръчителства. Тези задължения при определени условия могат да се превърнат в реални.

Взаимовръзката между активите, собствения капитал и пасивите се изразяват със следното равенство:

$$\text{актив} = \text{собствен капитал} + \text{пасив}$$

ВЪПРОСИ ЗА САМОПОДГОТОВКА

1. Как ще характеризирате двустранното проявление на капитала?
2. Каква е структурата на активите и на каква база се класифицират?
3. Каква е структурата на пасивите?
4. Характеризирайте обектите на счетоводството?

КЛЮЧОВИ ДУМИ

Предмет на счетоводството – капитал с неговото двустранно проявление – като конкретно имущество (средства) и като източници на тези средства.

Актив – ресурс, придобит от предприятието в резултат на минали събития, от които се очаква бъдеща икономическа изгода.

Пасив – източник на средства (задължения), които протичат от минали събития и за тяхното погасяване ще изтекат активи (средства).

Нетна стойност на активите (собствен капитал) – остатъчна стойност на активите след приспадане на неговите задължения (дългосрочни и краткосрочни пасиви).

Приходи – нарастване на икономическата изгода, която се изразява в увеличаване на активи и намаляване на пасиви (задължения).

ЛИТЕРАТУРА

1. Петров Л., Основи на счетоводството, Изд. “Мартилен”, С., 2008г.
2. Душанов Ив., Обща теория на счетоводството, Изд. “Ромина”, С., 2003г.
3. Башева Сн. и к-в, Основи на счетоводството, УИ “Стопанство”, С., 2005г. С., 2005г.
4. МСФО ръководство, коментари, практическо приложение I, изд. Кабри, С., 2009г..

ЗАДАЧА ЗА САМОСТОЯТЕЛНА ПОДГОТОВКА

Предприятие “Х” АД има следните активи и пасиви към 31.12.200...год. в хил.лв.

1.	Основни материали	2
2.	Машини	45
3.	Транспортни средства	28
4.	Сгради	170
5.	Компютърна техника	12
6.	Незавършено производство	1
7.	Парични средства в каса	4
8.	Парични средства в безсрочни депозити	20
9.	Задължения към персонала	2.8
10.	Задължения към доставчици	3.2
11.	Печалба от текущата година	8
12.	Приходи за бъдещи периоди със срок над 12 месеца	15
13.	Целеви резерви	10
14.	Вземания от клиенти	4
15.	Готова продукция	3
16.	Програмни продукти	1
17.	Лиценз	3
18.	Офис обзавеждане	6
19.	Предоставени дългосрочни заеми	30

20.	Задължения към бюджета	2
21.	Задължения по застраховане	4
22.	Съучастия	22
23.	Основен капитал	?

Иска се:

1. Да се определят активите и пасивите и да се определи записания капитал (основен).
2. Активите да се групират на база продължителността на употреба (дълготрайни и краткотрайни).
3. Да се определи сумата на всеки раздел от актива и пасива и стойността на отделни групи.
4. Да се определи размера на собствения и привлечен капитал (пасиви).